
KRUISBOOGTORNOOI VAN DE DRIE ZUSTERSTEDEN

Zoals in het voorgaande nummer van G. T. werd bekend gemaakt wordt op zondag 4 juni 1978 in 's Gravensteen een Kruisboogtornooi ingericht, na Brugge in 1976 en Antwerpen in 1977, aldus het derde in deze reeks.

Gent heeft speciaal aan de datum 4 juni gehouden, ter herinnering aan het Grote Landjuweel der Schuttersgezelschappen, destijds ingericht door de Aloude St.-Jorisgilde, en welke plaats had op 5 juni 1440 op de Kouter.

Een feeststoet van de deelnemende verenigingen in historische kledij zal van de Vrijdagmarkt door het stadscentrum naar het Gravensteen opstappen.

Na plechtige aankondiging door bazuinblazers van op de tinnen van 's Gravensteen, zal om 15 uur de wedstrijd aanvatten.

Allerlei nevenmanifestaties zullen dit tornooi omringen, zoals blaaspijpschieten, salonkruisboog (6 m afstand) en dergelijke, zal door het publiek kunnen beoefend worden.

Gedurende de wedstrijd zullen op de binnenhof van de burcht vendelzwaaiers optreden en 2 wagenspelen worden opgevoerd. De Rederijkerskamer Jhesus met der Balsemblomme brengt "De Klucht van Mie Gendarm" en Mariakring-MARIEEN-THEEREN speelt "BREUCHEL GEEFT EEN ZOEN".

Aan verschillende kraampjes zullen Bruegeljaanse vrouwtjes belegde broodjes, bier, worst, harde eieren, Gentse mokken en zo meer te koop aanbieden.

Bijgaande een historische schets over de drie deelnemende gilden : de Aloude Schuttersgilde Den Crans uit Antwerpen, de Koninklijke en Prinselijke Hoofdgilde St.-Joris Stalen Boog uit Brugge en de Koninklijke en Soevereine Gilde van St.-Joris van Gent.

Over deze laatste werd in Ghendtsche Tydinghen in de nrs 1 en 5 van de 5e jaargang (1976) een uitvoerige en gedetailleerde geschiedenis gebracht door de heer M. Lievens, zodat thans slechts een zeer beknopte samenvatting wordt gegeven.

I. DE ALOUDE SCHUTTERSGILDE DEN CRANS

De eerste schuttersgilden zijn ontstaan in het Hertogdom Brabant en het Graafschap Vlaanderen. Het is in deze regionen dat ze vanaf het einde der 13e en het begin der 14e eeuw het meest voorkomen.

De schuttersgilden zijn een uitsluitend W-Europees verschijnsel.

Het feit dat een gewone burger het recht verleend wordt zich gewapend te verzamelen in een eigen organisatie en zich met deze wapens te oefenen is inderdaad gans nieuw. Temeer daar het recht wapens te dragen voordien enkel aan de adel was voorbehouden.

De juiste stichtingsdatums der diverse gilden is meestal niet nauwkeurig vast te stellen. De geschreven documentatie uit de 13e eeuw is niet zo talrijk tot ons gekomen.

Voor Antwerpen is het de gilde van de "OUDE VOETBOOG" waarvan het eerst melding wordt gemaakt in een schepenbrief van 1306. Later komen dan de handbooggilden en op het einde van de 15e eeuw de kolveniers- of buksgilden. Sommige steden kenden ook schermersgilden.

Te Antwerpen kende men zes gewapende gilden :

- De Oude Voetboog (1306)
- De Oude Handboog (1348), ook gekend als St.-Sebastiaansgilde
- De Jonge Voetboog
- De Jonge Handboog, ofte Gebroken Pese (1485)
- De Schermersgilde (1487)
- De Kolveniersgilde (1489)

Bij het ontstaan van het gildewezen speelt de *militaire taak* een grote rol. De gilden nemen de taak over van de "scuttere" of mannen die belast waren met het bewaken van de nederzetting, de wallen, het vee en alles wat de burgers toebehoorde. Deze militaire taak wordt vastgelegd in "privilegiën" waarin de voorwaarden vastgesteld worden tegen dewelke de gilde deze dienst zal vervullen. De "Prins" zal gehouden zijn soldij te betalen en de dienst zal in tijd en ruimte beperkt zijn. De mobilisatie van de ganse gilde zal slechts plaats hebben bij groot alarm.

Volgens de overlevering zou in 1181 Hertog Hendrik I van Brabant de Antwerpse kruisboogschutters die hem naar de Kruistocht vergezelden voor hun goede diensten beloond hebben door hen het recht te schenken van dan af in hun wapenschild de benaming "De GoedWillighen" te voeren. Ook *politieonele taken* werden aan de gilden toevertrouwd, in samenspraak met de Burgerwacht. Onder het bevel van de Hoofdman van de Oude Voetboog - tevens Buitenburgemeester - trok men de wacht op aan de kaden, op de markten en aan de poorten, en in opdracht van de Scout ging men over tot aanhoudingen.

Tevens vormde de gilde van de Oude Voetboog de lijfwacht van de Hertog van Brabant wanneer deze te Antwerpen verbleef.

Het was echter de taak van de Kolveniersgilde lijfwacht te zijn van de Burchtheer van Antwerpen. Willem de Zwijger, Prins van Oranje maakte in deze functie hiervan zeer veel gebruik.

In tijden van nood dienden de gilden ook op te treden als *brandweerkorps*. Vanaf het uitkomen van de vuurwapens zullen alle gilden, welk ook hun oorspronkelijk wapen is, voorgenoemde taken vervullen gewapend met een musket. Voor de sportieve bezigheden echter blijven zij trouw aan de voetboog of de handboog.

Antwerpen is een der eerste steden waar een groot schietspel voor kruisboog en handboog (*Hastiludum*) zal ingericht worden. 25 steden nemen er met hun schuttersgilden aan deel.

De Antwerpse Voetbooggilde is bijna op alle grote schietspelen in grote getale vertegenwoordigd. In 1395 zal de gilde van de Oude Voetboog met 1000 man naar Bergen in Henegouwen samen met 48 andere steden aantreden, terwijl in de stadsrekeningen de aanmaak van 326 kaproenen terug te vinden is, bestemd voor de schutters welke deelnamen aan het schietspel te Mechelen in 1404.

In 1442 vindt te Antwerpen de memorabele schieting plaats waar Hertog Jan IV van Brabant de hoofdvogel afschoot en de schutters van de Oude Voetboog ieder jaar een maaltijd beloofde van 22 Leuvense Peeters en dit "... so langhe de schaepkens gras souden eten..."

Hij schenkt de gilde daarenboven een zilveren beker die hij bij een schietspel te Leuven had gewonnen en waaruit van dan af de Koning van de gilde zou uit drinken. Ook schenkt hij een gouden keten waaraan een Koningsvogel van goud.

Bij het grote schietspel van de voetbooggilde van Gent in 1498 kwam de Antwerpse Gilde aangetreden met lange rode tabaarden waar op de mouwen een "Rozenhoedje" geborduurd was. De kruisboogschutters waren met 1850 man, waarvan er 600 te paard. 400 huifkarren waren met rood linnen afgedekt en dit werd na afloop der feesten aan

de armen der stad Gent uitgedeeld.

Lid zijn van een schuttersgilde bepaalde de sociale rol en rang van het individu.

Bij decreet van 1791 zullen door de Franse Revolutie alle gilden, mede met alle andere verenigingen en maatschappijen, afgeschaft worden en hun goederen verbeurd verklaard en verkocht.

Na enige tijd echter ziet men hier en daar de oude confrereers terug bijeen komen en toestemming vragen om een "Société de Tir et d'agrément" op te richten. Meestal wordt hun dit vergund en zo worden schuttersverenigingen opgericht die hier en daar nog sporen dragen van de oude tradities.

Bij het begin van de 19e eeuw wordt te Antwerpen de "Soc. Guillaume Tell" gesticht die zich zal vestigen aan de Arenbergstraat. Later zal deze vereniging opgevolgd worden door de Soc. d'Arbalète St. Georges, en door een parallelgroep Soc. d'Arc et d'Arbalète.

Ook de Oude St.-Sebastiaansgilde zet haar activiteiten verder.

De Kolveniersgilde wordt opgevolgd door "Les Amis Réunis" die zich op het geweerschieten toeleggen.

Rond en na de eerste Wereldoorlog doven al deze verenigingen stilaan uit, voornamelijk dan door het opkomen van andere ontspanningen.

Het is pas in 1955 dat enkele vrienden het idee opvatten het gildeleven te Antwerpen terug op te wekken.

Nochtans kwam dit initiatief moeilijk van de grond mede door het feit dat velen zich uitsluitend aansloten voor het beoefenen van het sport-schieten. In 1966 zal een breuk ontstaan en de oude geplogenheden worden terug opgenomen.

Vanaf 1971 wordt in Algemene Vergadering de naam der gilde "DE ALOUDE SCHUTTERS GILDE DEN CRANS". Men verkoos deze naam, omdat "Den Crans", (de Rozenkrans), een fundamenteel heraldisch element is in al de wapens der Stad Antwerpen voorkomend.

Organisatorisch zowel als naar de geest is de gilde gebaseerd op de tradities der Antwerpse Schuttersgilde "De Oude Voetboog" zoals deze tot ons gekomen zijn uit de archieven, de traditie en de overlevering. Het is om diverse redenen dat de gilde op sportief gebied multidisciplinair opgebouwd werd, t.t.z. dat er diverse wapens beoefend worden.

E.w. :

1. Bij de aanvang van de activiteiten in 1955 was er op gebied van gildewezen te Antwerpen een volledig vacuum, en alles diende terug op- en ingericht te worden.
2. Bij de initiatiefnemers waren er die de voorkeur gaven aan ofwel het karabijnschieten ofwel aan het kruisboogschieten.

3. De multidisciplinaire beoefening der wapens is voor stedelijke gilden ook historisch te verantwoorden daar :
 - a. deze vanaf hun stichting wel hun specifiek wapen beoefende, doch vanaf het einde der 16e eeuw, bij de opkomst der vuurwapens, voor hun wachtdiensten en militaire taken het musket gebruikten.
 - b. de "Soc. d'Arc et d'Arbalète" die in 1848 bestond, ook multidisciplinair was, en deze vereniging een rechtstreeks uitloper was der vroegere schuttersgilden.
 - c. Ook in andere steden vindt men gilden met een multidisciplinair wapengebruik. Wij denken aan Brussel, Namen, e.a.
4. Het beoefenen van diverse wapens vertoonde niet alleen een economisch voordeel, doch het bood en biedt daarenboven aan de schutter de mogelijkheid zich volledig uit te leven binnen één vereniging.:
DE GILDE.

Aldus worden de kruisboogactiviteiten ingericht door de *SECTIE KRUISBOOG*, en dit op basis van de tradities van de Oude Voetbooggilde (1306), waarbij zowel het schieten met de oude voetboog als met de traditionele kruisbogen op 20 m beoefend wordt.

De handboogsportactiviteiten worden georganiseerd naar de geplogenheden van de Oude Handbooggilde St.-Sebastiaan door de *SECTIE HANDBOOG* terwijl de *COLVENIERSSECTIE* de activiteiten voor gewerschieten en luchtpistool inricht.

Voor de Stad Antwerpen behoort de Gilde tot de top der culturele verenigingen zake initiatieven en inzake heemkundige en folkloristische activiteiten. Ze verdedigt de Antwerpse kleuren in wedstrijden in de diverse schietdisciplines in binnen- en buitenland.

In de lijn der traditie die wil dat steeds een vooraanstaand lid van een oude Antwerpse familie Hoofdman der Gilde is, wordt deze functie thans voor het leven waargenomen door Graaf Moretus Plantin de Bouchout. Mevrouw Mathilde Schroyens, burgemeester der Stad Antwerpen, bekleedt het ambt van Ere-Hoofdman en volgt hiermede de vorige Burgemeester - Mr. Lode Crayebeckx - op, aan wie de Gilde zo veel te danken heeft.

Een Beschermcomité waartoe de oudste en belangrijkste Antwerpse families behoren, steunt onze Gilde in de verwezenlijking van haar doelstelling.

II. BEKNOPTTE GESCHIEDKUNDIGE SCHETS VAN DE KONINKLIJKE EN PRINSELIJKE HOOFDGILDE DER KRUISBOOGSCHIE-TERS VAN SINT-JORIS BINNEN BRUGGE

Kruisboogschutters bestonden er te Brugge vóór het begin der XIVe eeuw. Met eigen hoofdman en vaandel stonden ze op de Markt geschaard, bij de troepenschouw, die er plaats vond, vóór het vertrek van de Brugse Militie naar Groeninge (1302). Het was als gilde dat haar de toestemming werd verleend - in 1321 - door Marie, vrouwe van Eyne ende Bremen, gebruik te maken van de Sint-Pieterskapel, om er haar kerkelijke diensten te laten verrichten.

Zoals in andere steden hadden de Brugse kruisboogschutters tot taak de orde te handhaven en zowel binnen als buiten de stad de veiligheid der ingezetenen te verzekeren. In tijden van oorlog en oproer vormden zij, omwille van de degelijkheid van het wapen, de keurbenden van het leger, in dienst van Vorst en Vaderland.

Hun schietoefeningen hielden ze gewoonlijk in de nabijheid van de stadswallen. Te Brugge hadden ze plaats aan de "Molenwal", tussen de Dam- en Kruispoort.

Bij de aanneming van een nieuw lid of confrater, ook gezelschap genaamd, diende deze laatste te bewijzen dat hij een goed kruisboogschutter was en moest hij tevens de eed afleggen van trouw aan de reglementen en statuten der gilde.

Later had de Brugse gilde haar eigen "hof", die bestond uit een vergaderzaal, waar beraadslagingen werden gehouden feesten gevierd; er was ook een kapel en de onmisbare schietbanen. Deze "gildekamer" was gelegen in de Vlamingdam, op de plaats waar zich, sinds einde XIXe eeuw de Rijksnormaalschool voor Meisjes bevint (ruïne van toren met trap). Daar zetelde het "Oud Hof", zo genaamd omdat er, rond het einde der XIVe eeuw, gezien het overgroot aantal schutters, een splitsing ontstond en het "Jong Hof" zich vestigde in de Sint-Jorisstraat (medaillon met Sint-Jorisbeeltenis in topgevel).

Ieder jaar werd er naar de "erevogel" of "papegaai" geschoten, een schieting die nadien de naam kreeg van "koning- of sireschieting". Deze plechtigheid was voorafgegaan van het bijwonen, door alle schutters in volle wapens, van een H. Mis en werd gevolgd van een feestmaal. Omwille van de vele diensten die de kruisboogschutters aan stad en land bewezen, werden ze door magistraat en vorst met gunsten en voorrechten overladen. De prins zelf wakkerde de prijschietingen aan en, ten einde de moraal der gezellen hoog te houden, waren alle kansspelen verboden, maar werden prijzen aan de beste schutter geschonken. Zo komt het dat ook de Brugse gildebroeders vrijgesteld waren van stadswacht en andere diensten; eveneens waren ze vrij van de meeste tollens en belastingen en, daarenboven, werden nog speciale voorrechten verleend aan de "sire".

Overal waar de belangen van vorst of land het vereisten, gingen de Brugse Sint-Jorisgezellen in de wapens en zo, volgens de oude kronieken, wordt hun tegenwoordigheid gemeld te Groeningen (1302) - Pevenberg (1304) - Crecy (1346) - Nevele (1381) - Beverhoutsveld en Westrozebeke (1382) - Kales (1436) - Brustem (1467) - Bethune (1487). Maar ze trokken niet alleen ten strijde, ook gingen ze weleens - en dit vooral sinds de vuurwapens in gebruik waren genomen en de kruisboog niet meer als oorlogswapen werd gebezigd - andere gilden bezoeken en zo ontstonden de schuttersfeesten. Bij deze schietspelen worden behalve de prijzen voor de beste schutters, ook beloningen uitgelooft aan de gilde die van het verst kwam, of die het schoonst gekleed was, of die de prachtigste hofhouding ter plaatse hield en zo meer. Over 't algemeen behaalde de Brugse gilde, bij dergelijke uitstappen, de prijs van het "schoonst inkomen", d.w.z. van de grootste en prachtigste stoet. Als deelnemers aan dergelijke tornooien, ook soms "landjuwelen" genaamd, ontmoet men de Brugse kruisboogschutters te Doornik (1394) - Mechelen (1404) - Oudenaarde (1408) - Veurne (1420) - Sluis (1424) - Sint-Omaars (1427) - Eeklo (1428) - Gent (1440) - Damme (1447) - Roeselare (1450) - Kortrijk (1451) - Stavele (1454) en zo verder.

Het kruisboogschieten was destijds zo zeer in aanzien, dat er in België geen gemeente noch stad te vinden was, die geen kruisbooggilde bezat.

Steeds hebben de Brugse gezellen het kruisboogschieten in ere gehouden. Ieder jaar wordt een tabel der schietingen - in doel gedurende de Winter en aan de pers in de Zomer - ter goedkeuring voorgelegd aan de "eed", d.w.z. het bestuur onder voorzitterschap van de hoofdman.

Deze tabel vermeldt, behalve de gewone schietingen - op zon- en dinsdag voor het doel - op zon, maan- en donderdag voor de pers -, alle bijzondere prijsschietingen en feesten die er in de loop van het jaar zullen plaats hebben. Onder de menigvuldige feestelijkheden gehouden door de Brugse Hoofdgilde figuren : het patroons- of Sint-Jorisfeest, met patroonsmis, eedaflegging der nieuwe leden en feestmaal - de Mosselavond - het Hammekensfeest en de drie prachtige bals die ieder Winterseizoen de gildebroeders, hun familie en tal van steunende leden worden aangeboden.

Dat deze Brugse schuttersvereniging wel de bijzonderste is van de vier in België resterende perskruisbooggilden blijkt grotendeels uit haar werking en haar actief bestaan, maar ook uit haar bezit. Het huidige gildedomein omvat :

- het in een enig kader, prachtig gelegen schietterein met de vier- en dertig meter hoge pers, waar de schietingen worden gehouden van de

- eerste zondag van Mei tot 30 September;
- het Gildelokaal met :
 - de vier degelijk ingerichte doelbanen - afstand 20 m. - schietingen van de eerste zondag van October tot 30 April;
 - de gelagzaal, plaats van gezellig samenzijn gedurende de schietingen - versierd met een groot aantal persbogen, meestal stukken van ambachtelijke kunst en verder menige herinnering aan het vroegere gildeleven;
 - de eigenlijke "Gildekamer" of raadzaal - hier zetelt de "EED" en wordt maandelijks de bestuursvergadering gehouden. Menig portret van vroeger hoofdman en enkele andere mooie schilderijen versieren deze kamer, een aantal schoon-op-rij geplaatste doelbogen, echte pronkstukken, en tal van geschiedkundige herinneringen, helpen ter aanvulling van de intieme sfeer die de vergaderzaal van deze eeuwenoude "confrerie" kenmerkt.

Als juwelen bezit de gilde :

- de zilveren pijl, waardigheidsteken van de hoofdman;
 - de erketting en de vergulde vogel, herkenningstekens van de sire;
 - de erestaf van de ceremoniemeester
- en een grote verzameling eremetalen, onderscheidingen behaald ter gelegenheid van een of andere schieting of herinneringen aan een merkwaardige gebeurtenis.

III. DE KONINKLIJKE EN SOEVEREINE GILDE VAN ST.-JORIS TE GENT

Deze kruisboogschuttersgilde dagtekent uit de 11e eeuw onder Graaf Boudewijn IV (988-1035). Zij nam onder ander deel in de 11e eeuw aan de kruistochten naar het Heilig Land toen de wegen daarheen onveilig waren zodat de bedevaarders vergezeld waren door wapenlieden, waaronder kruisboogschutters.

Haar glorietijd strekt zich uit over de 14e, 15e en het begin van de 16e eeuw, toen zij deelnam aan talrijke gevechten voor de verdediging van hun stad : Gent.

Buiten de krijgsverrichtingen namen de gildebroeders ook zeer dikwijls deel aan feestelijke schietspelen.

Een der prachtigste feestelijkheden ooit door de Gilde ingericht was wel het Landjuweel van 1440 waaraan al de schuttersgezelschappen van Vlaanderen en naburige landen deelnamen.

Alhoewel in de loop van de 16e eeuw de vuurwapens het pleit zouden winnen en de schuttersgilden hierdoor hun invloed en vermaardheid zagen wegwijnen, bleef nochtans de roemrijke banier van St.-Joris

steeds als eerste wapperen bij de blijde inkomsten van vorsten en andere plechtige gelegenheden.

Bij de aanvang van de 17e eeuw versombert haar geschiedenis ingevolge de verwoestingen van de Calvinisten en door de oorlogen van Lodewijk XIV en ingevolge het afschaffingsdekreet dat de stad Gent bekwam van de koning van Spanje. Maar de gilden legden zich daar niet bij neer en het duurde tot 1727 alvorens de St.-Jorisgilde recht kon wedervaren.

Zij beleefde aldus een nieuwe glansperiode tot in 1796 toen ze voor de tweede maal ontbonden werd tijdens de invasie van de Franse republikeinse troepen. Doch acht jaar later, onder Keizerschap van Napoleon bekwamen de gildeleden opnieuw het recht zich te verenigen. Doch de eertijds zo geduchte Gilde was een vereniging van achtbare burgers geworden, waaronder zich talrijke behendige schutters bevonden, doch die alle politieke invloed verloren hadden. Zij werd dan gehuisvest in de "Korenbloem" te Ekkerghem en de schietoefeningen werden gehouden in een nabijgelegen hof. Nadat ze gedwongen was enkele keren te verhuizen stierf de Gilde langzaam uit en rond het jaar 1887 had zij praktisch alle aktiviteit verloren. Talrijke schatten werden toen verkocht en de opbrengst ervan aan de armen uitgedeeld. Enkele jonge kunstenaars, vol enthousiasme en bewondering voor het heerlijk verleden van hun stad, besloten in 1904, onder de leiding van kunstschilder Coppejans Frans in de Confrerie der Gentse Kruisboogschutters nieuw bloed te pompen. Met een bewonderingswaardige zelfopofferingsgeest en onverpoosde toewijding verzamelden zij wapens en talrijke dokumenten en voorwerpen die verband hielden met de Gilde en haar roemrijk verleden. Zij wisten de aandacht op de Gilde te vestigen en het vertrouwen te kapen van de drie nog in leven zijnde confreres, de heren Alfons Carels, Jules Claeys en Alfred De Vos. Aldus werd in februari 1912 bij officiële akte bekrachtigd dat voornoemde confreres het lot en de toekomst van de aloude St.-Jorisgilde aan de nieuwe ploeg toevertrouwden. Een nieuwe schakel was met het verleden gesmeed : de St.-Jorisgilde zou niet uitsterven. Sindsdien kent zij een bestendige bloeiende aktiviteit zodat dit kort overzicht kan besloten worden met de leuze :

"Leden komen, leden gaan.
de Gilde alleen blijft bestaan"

E. E.